

Sík Sándor

Huszadik századi konvertiták útjai Istenhez

<http://archivum.piar.hu/siksandor/eletmu/konferenciak/konf1959vt-konvertitak.htm>

Charles de Foucauld

KV, II, 206-221

Foucauld atya bizonyos tekintetben eltér attól a három konvertitától, akiről eddig szó volt. Azok mindenestül a mi korunkból valók, és úgy érezzük, hogy ha a legmagasabb hősiesség fokán is, de nagyjából olyan emberek, mint mi vagyunk, olyasféle adottságokkal, mint közülünk akárki. Foucauld atyának az alakjában viszont van valami, ami a középkorra emlékezteti az embert. Az a roppant erő és kizárólagosság, amellyel a lelkiekre, a szent dolgokra veti magát, az önmagához való roppant szigorúság, az imádságban való teljes odaadása inkább a nagy középkori szenteket juttatja eszünkbe. Miért választottam mégis negyediknek őt az áttanulmányozott hatvan konvertita pálya közül? Két olyan tulajdonsága miatt, amelyekkel, úgy gondolom, különösképpen felel sajátos mai problémáinkra. Például szolgálhat, mint ellentéte azoknak a dolgoknak, amik a mai keresztény ember legnagyobb veszedelmei. Két ilyen nehézség, kísértés környékez meg bennünket. Az egyik a nyárspolgári lelkület. Ennek tökéletes ellentéte. Igazán csak azért nem mondanám, hogy a minden vagy semmi embere, mert a semmiről nála szó sincs, ő csak a mindennek, a legnagyobb követelménynek az embere. A másik kísértés pedig, gyöngeségeink és szenvedéseink között: a csüggedés, a sikertelenség, a kudarc szomorúsága. Íme, itt van előttünk egy ember, aki egy életet áldoz egy célra, mint hittérítő, és senkit meg nem térít; mégis győzelmes élet az élete.

A nyugtalanság korszaka

Ősrégi, dicsőséges francia grófi családból származik, amely több szentet és még több lovagot adott Franciaországnak és az egyháztörténelemnek. Hatéves korában egy éven belül meghal apja is, anyja is, és nagybátyja neveli, jámborul. Az iskolában azonban, nem tudni milyen hatásokra, lassan elveszti a hitét, és mint maga mondja, tizenhárom évig Isten nélkül él. Nagymódú, gazdag, tekintélyes fiatalember; meglehetősen romlott, mulató, kicsapongó életet folytat. Erkölcstelen ifjúságáért nem győzi magát később vádolni. „Egészen el voltam telve gonosszággal, önzéssel és a rosszra való hajlammal. A hitnek semmi nyoma sem volt lelkemben...” Katonatiszti pályára lép, de ott is folytatja ezt az életmódot, sőt folytatja az afrikai helyőrségben is, ahová ezredét kirendelik, úgyhogy csak kilépéssel tudja elkerülni kizárását a katonatisztek sorából. De egy szaharai felkelés alkalmával olyan vitézül harcol a támadók ellen, hogy visszakapja régi rangját.

Élete csakhamar sokkal komolyabb fordulatot vesz. Lemond katonai rangjáról, visszavonul – és előttünk áll egy tudós földrajzi kutató. Nagyszerű teljesítménnyel bejárja Marokkót, amely még akkor szigorúan el volt zárva az idegenek elől, úgyhogy csak Oroszországból menekült zsidó

rabbinak öltözve, egy másik rabbi társaságában hatolhat be (mert a mohamedánok egyedül a zsidókat engedték be maguk közé). Másfél esztendeig utazik, végzi tudományos megfigyeléseit, éjszaka készíti jegyzeteit, végzi méréseit, csinálja rajzait; négyszer-ötször forog életveszedelemben. Ez az út olyan eredményeket hozott, amelyekért nem tud elég hálás lenni a mai geográfia. Meg is írta útját, két könyvet adott ki Marokkóról, az egyiket a francia Akadémia is megkoszorúzta, mindkettőnek óriási sikere volt szakkörökben. Mintha nagy tudományos pálya állna előtte. Egészen másnak látszik, mint első fiatalságában. Még egy második szaharai utat is elkezd, négy hónap múlva abbahagyja és visszatér. Nyugtalan, keres valamit, még nem tudja, hogy mit. Megtérése előtti korszaka csupa nyugtalanság. Így ír: „Vétkeztem ugyan, de nem helyesltem és nem szerettem a rosszat. Fájdalmas tartalmatlanság és szomorúság életét bocsátottad rám. (Istenhez beszél, mert egy lelkigyakorlat alkalmával írja ezt.) Soha máskor nem éreztem ezt, csakis akkor... Minden este rám jött ez az érzés, mihelyt magamra maradtam... Ez a szomorúság elnémított és letört az úgynevezett vendégségeken is. Megrendeztem őket, de amikor eljött az idejük, hallgatásban, csömörben és végtelen unalomban éltem végig valamennyit.”

A komoly olvasmányokhoz fordul, és azt írja magáról, hogy valami „pogány erényvágy” vesz erőt rajta. Pogány erény-vágy, mert a pogány erénynek a könyveit olvassa, és mégis csak erény-vágy. Ez a pogány erény-vágy nemsokára egyszerűen erény-vágy lesz. Az első lökést szaharai emlékei adják. Nagy tisztelettel idézte a mohamedán arabok vallásos életét, akik szigorúan megtartják az imát. Egy pillanatig azon is gondolkodott nem kellene-e mohamedánná lennie. De aztán visszariasztotta életük roppant anyagelvűsége. Olvasmányai során, úgy látszik, Bossuet elmékedéseit is elolvasta. A legnagyobb hatással azonban családjának néhány nagyon szép keresztény életű és nagyműveltségű tagja volt rá. Elhatározza, hogy tanulmányozni fogja a vallást. Papot keres, aki tanítsa, így ismerkedik meg Huvelin abbéval, a művelt és szentéletű párizsi pappal, lelkének abban a stádiumában, amelyet így fejez ki: „Isten, ha létezel, engedd, hogy megtaláljalak!” Az atyát éppen a gyóntatószékben találta, de nem voltak gyónói; bement hozzá és azt mondta: „Atyám, szeretném megkérni, hogy tanítson engem a hitben.” Huvelin azt felelte: „Térdeljen le és gyónják meg.” – „De én nem azért jöttem...” – „Csak térdeljen le és gyónják meg.” Foucauld letérdel, meggyónik; mikor kijön, azt mondja a pap: „Éhgyomorral van?” – „Igen.” – „Akkor menjen áldozni.” Foucauld elvégzi gyermekkora óta második szentáldozását; és ettől kezdve nincs többé kétsége. Ahogy maga mondja: „Mihelyt hittem, hogy van Isten, azonnal megértettem, hogy nem tehetek mást, mint hogy csak Érte éljek.”

Ez az Érte való élés, ez a most már határozott célkitűzésű kutatás és keresés először egy szentföldi utazásban nyilvánul meg. Hogy mit élt ott át, azt később írja le. Amikor onnan visszatér, sorra végzi a lelkigyakorlatokat: bencéseknél, jezsuitáknál, trappistáknál, négyet is; végül belép a trappista rendbe és a Havas Boldogasszonyról nevezett trappista kolostor tagja lesz. Fogadalmat is tesz, de nem találja meg ott sem, amit Isten kíván tőle. Visszaemlékezik Afrikára és a Szentföldre. Megkéri előljáróit, helyezték Keletre, p1. Szíriába. Át is helyezik egy nagyon szerény szíriai trappista kolostorba, de itt sem érzi még, hogy megtalálta volna hivatását. Itt írja „Jézus kis testvérei” néven tervezett szerzetesrendjének szabályait, olyan szigorúan, hogy Huvelin abbé – akinek mindent megmutat, és mindenhez beleegyezését kéri – azzal küldi neki vissza, hogy ez teljesen megvalósíthatatlan. Végül is előljáróinak engedélyével elhagyja a rendet és elmegy oda, ahová a szíve vonja: Názáretbe. Ott él mint a klarissza nővérek kertészlegénye, háziszolgája; nem

fogadja el a kertészlakást, kis viskót épít magának a kert fala mellett, ott él különös viseletével, engedelmségben, alázatosságban, teljesen visszavonultan minden ismeretségtől, kemény kézimunkával és rengeteg imádságban.

De még ezt sem érzi mindenestül az Isten reá vonatkozó akaratának: Pap nem kíván lenni, mert erre nem tartja méltónak magát, de addig ösztökélik, részben apácák, részben lelkiatyja, hogy végre is beleegyeznek: elvégzi a teológiát és pappá szentelteti magát. Addigra kialakul hivatása. Elhatározza, hogy ha már pap lett és az embereknek akar élni, akkor azoknak él, akik a legjobban rászorulnak: a legkisebbeknek és legelhagyatottabbaknak. Kik ezek a legelhagyatottabbak? Ő látta: a szaharaiak. Úgy érzi, köztük a helye. Jelentkezik az egyházi és világi hatóságoknál: „Két dolgot kérek a legalázatosabban Méltóságodtól: először, hogy Ain-Szefra és Tuat között olyan francia helyőrségnél telepedhessem le, amelynek nincs papja, s hogy nyilvános kápolnát alapítva a szent útravalót őrizhessem, ott lakhassam és kiszolgáltathassam a szentségeket. Másodszor, hogy laikus vagy pap társakat vehessek magam mellé, ha ez Isten akaratával találkozik, s velük ott a legméltóságosabb Oltáriszentséget imádhassam... Örökké hallgató, elzárkózott szolgálja akarok lenni az Úrnak.”

Ekkor még-ilyen szépen látta jövőjét, hogy majd a katonák között otthonra talál és társakra, akik segítenek neki. Mindebből semmi sem lett.

A megtalált hivatás

Letelepszik Beni-Abeszben, két sivatag határán Dél-Algériában, Marokkó határához közel egy gyönyörű oázisban: négere, arabok, berberék élnek ott, mintegy másfélezer lélek, tevéik és szamaraik között, nagyon szegényen. Két falu is van. Életmódja köztük: velük él, teszi, amit tehet értük és várja az alkalmat, amikor társakat kap, hogy elkezdhesse a hittérítő munkát; érintkezik, amikor lehet, a francia katonákkal, ellátja őket papi munkájával, érintkezik a bennszülöttekkel, mohamedánokkal. A hittérítést nem tudja elkezdni: nincsenek társai. De föl villan előtte egy még súlyosabb lehetőség. Beni-Abesz még túlságosan jómódú ahhoz képest, amilyen elhagyott helyek Afrikában vannak. Még neki valóbbat vél találni a tuaregek közt. Beljebb a Szaharában. „Az apostoli kormányzó a vallásüldözés miatt nem tud papokat küldeni a tuaregekhez, sem Tidikeltbe, Tuatba, Guarába, sem pedig a Szaura és Zuszfana környékére. Ezért június 24-én írtam Monsg. Guérinnek (a Szahara apostoli főpapja) és megkértem, adjon rá engedélyt, hogy a tuaregek közé mehessek, és ott letelepedhessem mindaddig, amíg papokat tud oda küldeni. Imádkozni fogok ott és megtanulom a tuareg nyelvet, hogy lefordíthassam a szent evangéliumot. Inkább érintkezést keresek a tuaregekkel és nem élek egészen elzárkózott életet. Évenként egyszer északra megyek, hogy szentgyónásomat elvégezzem. Útközben a katonai állomáshelyeken kiszolgáltatom a szentségeket, a bennszülöttekkel pedig a jó Istenről fogok beszélgetni. A döntést azonban Huvelin abbéra bízom...”

Tamanrassetet választotta. Egy nagyon szerencsétlen éghajlatú, egészen kis telepecskét, ahol valami 20-25 bennszülött tengődik; ezek közé települt le. Így ír róluk: „Tamanrassetet választottam, ezt a húsz házból álló falut. Ez a hely a Hoggar és a Dag-Rali főtörzs szívében

fekszik, távol a népes településektől. Aligha lesz itt valamikor helyőrség vagy posta, európai sem fog megtelepedni, de misszió sem lesz itt egyhamar. Azért ezt az elhagyott helyet szemeltem ki, és itt fogok megállapodni... Közepes gyorsaságot véve alapul, hatvan napra van szükségem, hogy Beni-Unifot elérjem, ahol papot találhatok... Nyomorúságban, de nyugalomban és nagy békességben élek itt.”

Nagy békességben, lázas tempójú tevékenységben. Mindenkinek mindene akar lenni. És az is. Barátkozik a bennszülöttekkel és várja az isteni útmutatást, hogy mit tegyen. Csak, éppen ahhoz nem jut hozzá, amit a legjobban szeretne: hogy társakat kapjon, legalább egy társat, és aztán együtt téríthessenek. A békés tartózkodás évekig tart, hiszen húsz évet tölt Afrikában. De kitör a világháború. A környékbeli francia csoportok az erdőkbe vonulnak, őt is hívják; a senussiak törzse, egy északon lakó barbár törzs, amely a németekkel köt szövetséget; fenyegeti a telepet és az összes francia telepet, de ő nem mozdul, ott akar maradni az emberei, kedves bennszülöttei közt. 1916. december 1-én egy senussi csoport behatol Tamanrassetbe, ahonnan szétfutottak az emberek. Elfogják, megkötözik, kirabolják és föbe lövik, térdelve, hátrakötött kézzel. Szeme az utolsó pillanatig az oltáriszentségen, a szentségházon nyugszik: így hal meg.

És így is temetik el. Mert amikor egy nappal halála után a senussiakat elűzik barátai, a tuaregek, és felfedezik tetemét, akkorra már meg volt merevedve; nem akarták összetörni, így helyezték koporsóba. Így nyugszik Afrika földjében, térden állva, és szeme, amelyben mintha akkor is ott tükröződött volna a szentségház visszfénye, a neki bizonyosan látható oltár szentségre tapad.

Mi az az út, amelyet Foucauld atya mutat nekünk? Alapgondolata volt a Krisztus-utánzás, ő ezt úgy nevezi, hogy „Názáret titka”. Legkedvesebb eszméje ez. Sokszor előfordul leveleiben. Aki szeret, utánozza azt, akit szeret, életmódjában is követi. Így akarja ő még külsőségekben is az Úr Jézust követni.

Ez az ő alapgondolata. Alaplelkülete pedig a teljes beleállás. Teljes beleadása önmagának, teljes megvalósítás.

De mindennél többet mond, mert szemléletesebb számunkra életének vonala, dialektikája. Van egy nagyszerű mozgása. Első tíz évében, amíg a Szentföldön, Názáretben időzik, szemmel láthatóan saját megszentelődése, saját tökéletesedése a fő célja. Szóval a remete önmagát viszi az Istenhez, egyelőre ez a főcél. A másik húsz év alatt, Afrikában, teljesen megváltozik az alaptónus. Megmarad ugyan az aszkézis és mindaz, amit az öntökéletesedés kíván, de a főcél immár a szeretet, a szolgálat: az emberekhez való küldetés korszaka ez.

A rejtett élet

Az első tíz év alatt keresi a hivatását, keresi azt, amit az Isten akar tőle: keresi pedig mindenekelőtt a rejtett életben, külsőségekben is utánózni akarva a Názáretben élő Jézust. Ez a rejtett élet „Názáret titka”. Így ír, amikor Názáretben van: „A jó Isten megadta itt végre nekem, amit kívántam: szegénységet, magányt, megvetettséget, megalázó munkát, teljes, ismeretlenséget és

elégé tökéletes formában az Úr Jézus követésének lehetőségét Názáretben, ahol a is élt. A szeretet utánoz, mert teljesen hasonlóvá akar lenni, hogy viszontszeretetre találjon. A szeretet arra törekszik, hogy a lelkeket ugyanabban az érzelemben és teljesen azonos megnyilatkozású életben egyesítse. Ezért vagyok itt Názáretben. Trappista szerzetesi életem magasabbra emelt, mert tanultam ott és az életmódot is tisztelet környezte. Ezért hagytam el a trappista kolostort s ezért választottam a názáreti isteni kézműves alárendelt, ismeretlenségben hagyó életmódját.”

Él mint szerzetes, mint remete, mint háziszolga és kertész, a legalacsonyabb munkákban, kívánja és kéri a szegénységet és megvettetést. Miért éli ezt a roppant szigorú életet? Ha figyelemmel kísérjük magáról való megnyilatkozásait, világos. El kellett temetnie magában az ifjúságát: a nagyurat, a gazdag embert, a grófot, a katonatisztet. Kiüresíti magát. Egy más Pére Foucauld-t kellett kialakítania magában, és az olyan nagy dolog volt, hogy nagy eszközökre is volt hozzá szüksége. Ezért van ez a rejtett élet.

Mi ezt ilyen formában nem tudjuk követni, de nem is kell követnünk, mögöttünk nincsenek ilyen dolgok. Valami elrejtőzésre azonban, ha emberi életet akarunk élni – hát még, ha keresztény életet! – nekünk is szükségünk van. Ha nem is bűnös ifjúságot, nem is nagy gazdagságot és előkelőséget, de valamit mégis el kell magunkban temetnünk: a rossz hajlamokat: Azokat a rossz hajlamokat, amelyek erőt vesznek rajtunk, ha nem szállunk szembe velük. Valami rejtőzés a világ elől, a zaj elől, nélkülözhetetlen az Isten szolgálatában. Elhallgattatni magunkban a saját rossz hajlamainkat, körülöttünk a hangos világot. Hiszen a profán életben sem lehet nagyot alkotni másképp, mint úgy, ha az ember magába vonul, békében, csendben, nyugalomban él. „Boldog magányról” beszél már Horatius is. Persze a keresztény ember csendje, magánya más, mint a pogányé, mert a keresztény ember egyedüllétében sincsen egyedül: együtt él az Istennel. Az Isten akarata és az Egyház bölcs fegyelme szerint erre volna való a vasárnap. Amikor pihenünk, és ez jó. Amikor szórakozunk, és ez is jó. Csakhogy nem úgy, ahogy nagyon sokan tesszük. Hány ember annyi programot csinál arra a vasárnapra, hogy a hétköznapi nyugtalansága helyett jön a vasárnapnak talán még nagyobb nyugtalansága; minden jön, csak az Istennel való együttlét nem, hacsak egy negyedóráig is, az a belső csend nem, ami lényege volna a vasárnapnak. És ami nélkül az emberebb ember bizony kiálszik bennünk.

Hozzá tartozik Foucauld rejtett életéhez a szegénység. Egész vagyonát otthagya a családnak, maga koldulásból vagy kézimunkából él a lehető legszegényebben. Miért kell ez a nagy szegénység? Megint ugyanazért: Krisztust akarja utánozni. Krisztus szegényen élt, szerette a szegényeket, boldognak mondta a szegényeket: ő ezt a boldogságot akarja, erre vágyik. Mert önkéntes szegénység két okból képzelhető. Más a remete szegénysége és más a hittérítő szegénysége. A remete rejtett életét védelmezi ezzel és a saját tökéletesedésén dolgozik; ha szabad így mondani, saját magáért választja az önkéntes szegénységet. Egy bizonyos értelemben talán negatív szegénység ez. A hittérítő viszont azok kedvéért lesz szegény, akiket téríteni akar, nem akar különb lenni náluk, mert a szeretet úgy akar élni, olyan körülmények között, mint akit szeret. Foucauld ebben az első évtizedben a remete szegénységét éli. Afrikában már a hittérítő szegénységét, a szeretet szegénységét fogja élni.

Kell-e nekünk is valamilyen szegénységet vállalnunk? Bizonyos, hogy kell, és elsősorban bizonyára a saját magunk lelki üdvéért. Mert mindnyájunkban benne van az az ellentétes belső hajlam, aminek legyőzésére egy bizonyos fajta szegénység mondjuk úgy, hogy igénytelenség – vagy a szegénység elfogadása szükséges; ezt értjük keresztény szegénységen. Nem negatívum ez, hanem erény. Ebből kell valamit a magunk számára megpróbálni. Hiszen annyira benne van az emberben a bírvágy, hogy a legtöbben észre sem veszik. Egy édesanyát láttam egyszer pólýából éppen kikerült kisgyermekével. Piskótát nyújtott néki egy kis dobozban, hogy vegyen belőle. A gyerek nem egyet vett, hanem elkezdett benne kotorászni és mind ki akarta venni: Bennünk is van valami hasonló. Hiszen voltaképpen idetartozik a sokféle gyűjtési szenvedély is. És hány ember van, akinek számára a pénz az egyetlen érték, a cél! Pedig hát ki nem veszi észre, hogyan degradálja a pénz lassanként az embert! A pénz nem békés istenség, hanem hódító. Ki akarja szorítani azt, ami nem ő. Jézus Sirák Fiának könyve mondja: „Boldog, aki nem tévedt meg az arany miatt. És nem bizakodott sem pénzben, sem kincsben! Ki az, hogy magasztalhassuk, mert csodát tett életében!” (Sír 31,8-9.): Nem csoda: Isten segítő kegyelmével a saját erőnkől is kitelik. De hogy nagy dolog, az bizonyos.

Mi a lényege az önként vállalt szegénységnek? A szabadság. Hogy szabad legyen az ember vagyontárgyaktól, a javaktól. Nem úgy, hogy mindenestől le kelljen róluk mondania, hanem úgy, ahogy az Úr Jézus: Amikor van, tudjon vele élni, és amikor nincs, tudjon nélküle élni: Ne legyen probléma az ember számára: Ha megvan bennem ez a szabadság, a léleknek ez a szegénysége, akkor a külső szegénység, a külső javak mennyisége vagy minősége már nem számít.

És még van egy harmadik mozzanata is ennek a názáreti rejtett és szegény életnek: az aszkézis, önmegtagadás, önfegyelem, önmagát fékezés. Ezt is nagyon túlozza még ebben a korszakában. Ugyanazért, amiért a rejtett életet és a szegénységet: a szabadságért, amely szabaddá teszi az embert a szeretetre. Édes testvére ez az aszkézis a szegénységnek; az passzív, ez cselekvő. Aszkézist gyakorol, aki megfogja magát és kezdeményezi magában a lélek úrrálétét a test felett. Foucauld, mint mondotta, erősen túloz még ebben az időben, de máris az aszkézis legelemibb és legalapvetőbb formáit választja ki: étel, álom, imádságban való lanyhaság elleni küzdelem – ezeket gyakorolja. Már trappista újonc korában megmutatkozik ez, egy újonctársa így ír róla: „Ragyogó példát állított valamennyiünk elé! A templomban egyetlen pillanatra le nem vette volna szemét a legméltóságosabb Oltáriszentségről. Ő nemcsak hitt, de látott is. Majdnem a semmiből élt. Ebédnél megelégedett azzal a zöldséggel, amelyet levesében talált, anélkül, hogy a levest megette volna. Más egyebet nem is evett ezenfelül egész napon át. Mindössze két órát aludt. Éjfélig a betegszoba kápolnijában virrasztott, mert innen az Oltáriszentségre láthatott. Éjfél után visszavonult rövid pihenőjére, de két órákor már ott volt a közös imádságon.

Ez a túlzás természetesen nem tart sokáig. Ahogy egyre jobban életeseedik, eddigi életformája is átalakul: levetkőzte mindazt, ami túlzó, és eljutott a teljes egyensúlyig és derűig. Ez azonban már később, az afrikai időkben történt.

Kell-e nekem aszkézis? Én nem fogok két órát aludni és csak zöldségen élni egyszer napjában, mint Foucauld. Nem erről van szó, hanem az aszkézis *szelleméről*. Isten felé csak a szabadság útja vezet, és szabadság nincs aszkézis nélkül: nem lehet másképp kiharcolni, mint bizonyos fokú

aszkézis, vagyis gyakorlás útján. Valamennyi szent gyakorolta. Lehetek különböző vélemények, különböző formák, különböző fokai az aszkézisnek, de – aszkézis nélkül szent nincsen – nem hogy szent, hanem becsületes keresztény ember, világi ember sincs. Számunkra is adva van a három alapterület, úgy mint Foucauld számára: küzdelem a torkosság ellen, küzdelem a lustaság ellen, küzdelem az imádságban való lanyhaság ellen. De amikor torkosságot mondok, nemcsak a cukrászdára vagy fagyalatra gondolok. Torkosság nemcsak az ételben, hanem az italban, feketekávéban, dohányzásban, mindenben lehetséges. Nem mintha az említettek önmagukban rossz dolgok volnának: már a zsoltár mondja, hogy az Úristen borral vidámítja az embernek a szívét; hát vidámítja kávéval vagy dohánynal is – amíg Isten akarata szerint élünk vele. Nem a kávéról és a dohányról van itt szó, hanem a velük való élés mértéktelenségéről.

Hogyan kell nekünk aszkézist gyakorolni? Apróságokban, kis dolgokban. Egy nemszeretem ételt arcrándulás nélkül megenni. Ha fölvernek álmomból, szívesen fogadni, nem mutatni, hogy nekem kellemetlen. Nehéz, vagy rendkívüli munkát, rossz időben való kötelességteljesítést küld az Isten: szívesen vállalni. Mindig legjobb abban gyakorolni magunkat, amit az Isten küld. Nem kell ezt magyarázni, mindenkinek az életében, a napjában bőven van alkalom rá. A kis dolgokat megfogni. Örülni neki, följánlani magunkért és másokért. És megpróbálni mértékkel élvezni a jót. A mérték a lényeg. Az Istenhez vezető útra könnyebben rátalálni mértékletességgel. Voltaképp amíg képes vagyok könnyen lemondani, addig nem is szorulok rá az önmegtagadásra. Az önmegtagadás éppen azért kell, hogy tudjak szabad lenni, mert nélküle nem lehetek szabad. Nincs más célja, nem öncél. A szabadságért van.

A szolgáló szeret élete

Ezzel áttekintettük azt az évtizedet, amelyet Foucauld mint szerzetes és remete a Szentföldön töltött. Az öntökéletesedés során eljutott a lényegig. Eljutott odáig – itt a nagy forduló életében – amit Szent Pál mond: „Ha az angyalok nyelvén beszélek is... ha átadom testem úgy, hogy elégjek, ha szeretet nincs, semmi vagyok” (1 Kor,13). Éljek bár rejtett életet, éljek – bár tökéletes szegénységben, éljek bár mindennapos aszkézisben: ha szeretetem nincs, semmi vagyok. És ettől kezdve a szeretet vezet. Az a huszonnégy év, amit Afrikában tölt, már a szeretet Foucauld-jának, úgy is mondhatnám: a szent Foucauld-nak a története. Nem ad föl semmit a régi aszkézis gyakorlataiból, de a főcél immár nem az öntökéletesedés, hanem ennek a tökéletessé váló egyéniségnek a följánlása felebarátai javára a szeretetben. Miért megy az afrikaiakhoz? Nyilvánvaló, mondja, hogy az Isten küldte neki ezt a gondolatot. Az Isten küldte Marokkóba és Algirba; és ő levonja a következtetéseket az Isten akaratából: „Szerpapságom és felszentelésem előtt tartott lelkigyakorlataimban rájöttem arra, hogy Názáretben kezdett hivatásos életemet már nem az annyira szeretett Szentföldön, hanem a legbetegebb, a legelhagyatottabb báránycsapatok között kell folytatnom. Azt az isteni lakomát, amelynek szolgálója lettem, nem a rokonoknak, gazdag szomszédoknak, hanem a bénáknak, vakoknak, szegényeknek, szóval azoknak kell, kiszolgáltatom, akik egészen pap nélkül vannak. F fiatal koromban végigjártam Algériát és Marokkót. Marokkó egymaga akkora, mint Franciaország és tízmillió lakosának egyetlen lelkésze sincs. És a Szaharában? Nyolcszor vagy tízszer akkora területre, mint Franciaország, és sokkal

nagyobb lélekszámra, mintsem gondolnók, mindössze talán 12 hittérítő jut. (Ma persze már nincs így.) – Egyetlen népet sem láttam ennyire elhagyatottnak, mint éppen az itt lakókat.”

Ezért megy hozzájuk. Ezért hagyja ott a drága, kedves Názáretet. És hogy milyen lelkülettel megy? „Azért jöttem a tuaregekhez, hogy megpróbáljam őket megérteni és jobbá tenni. Megtanulom nyelvüket, tanulmányozom őket, hogy utánam más papok folytassák munkámat. És aztán azt szeretném – egy bájos mondat! – hogy a tuaregek bejussanak a mennyországba.” Mit akar tehát? Szolgáló szeretetét hozza a legkisebbeknek, a legelhagyatottabbaknak. A szolgáló szeretet kora következik. Ez az a nagy útmutatás, amiért az Isten küldi: szolgálja embertársasait. „Testvéri ház”-nak mondják a házát. Körülötte katonák, rabszolgák, falusiak, nomádok, berberék, arabok, négerek, rablótörzsek laknak; ő mindegyikkel egyformán barátságos. Szegénységben élnek, nagy nyomorúságban: a sivatag kedvezőtlen tulajdonságai, az időjárás mostohasága miatt, a rablók miatt, akik elviszik a betakarított terményeket. És ez az ember, aki úgy visszavonult eddig a világtól, most középük megy; aki olyan gyámoltalannak látszott, mintha egy szalmaszálat sem tudna keresztbe tenni, most a szeretet lelkületével leleményessé lesz; és aki eddig mintha csak imádkozni és legfőljebb még olvasni tudott volna, itt, az ő kedves bennszülöttjei között teljes realistának, gyakorlati embernek, kitűnő pedagógusnak látszik, a cselekvés emberének.

„Azért jöttem hozzájuk, hogy megismerjem őket.” Mindenekelőtt meg akarja ismerni nyelvüket. Roppant gyorsasággal sajátítja el a tumasek nyelvet, amelyen a tuaregek és szomszédaik beszélnek. Meglátogatja őket, mert maguktól nem jönnek hozzá, de ha ő fölkeresi őket, visszaadják a látogatást, és odaszoknak. Jönnek pedig aztán úgy, hogy alig van lélegzetvételnél ideje, annyira elhalmozzák szeretetükkel is, de kérésekkel és igénybevételekkel is. Ajándékozik. Minden vagyonáról lemondott, de amit rokonai – gyönyörű életet élő keresztény emberek – küldenek neki, az utolsó fillérig, az utolsó darabig odaadja. Ruhát, élelmet, orvosságot, és – egyik legfontosabb dolog – tüt. A bennszülött asszonyok boldogok, ha tüt kapnak. Amikor látja, mire van szükségük, megtanul kötni, hogy taníthassa az asszonyukat. Egyáltalán szívesen tanul, hogy a szeretetnek szolgálni tudjon. Beszélgetéseket folytat bennszülöttekkel, katonákkal, egyszerű közlegényekkel a sivatagi őrségben. Barátságot köt velük. Különösen a tuaregek amenekélésével (hercegével), Musszával kerül igen jó barátságba. A bennszülöttek felkérlik, hogy tegyen igazságot, bíraskodják köztük: megteszi. A francia katonai parancsnokságok többször felszólítják, hogy tegyen békítő utazásokat: elmegy és helyreállítja a békét, az örömet és az egyensúlyt. Minden érdeklődik. Életmódjuk, adminisztrációjuk, útjaik, vasútépítésük, egészségük, egész szellemi művelődésük. Lefordítja tuareg nyelvre az evangéliumot és a katekizmust. Elkészíti az első tuareg-francia szótárt, kevéssel halála előtt. Elkészül ugyancsak kevéssel halála előtt egy tuareg népköltési gyűjteménnyel. 1200 dal; 1-1 souval fizette azoknak a lányoknak és gyermekeknek a kedvességét, akik elénekelték neki egy-egy dalt. Mindenre van gondja. Beleviszi tevékenységébe egész nevelését, műveltségét, tudását, katonai szellemét, ügyességét. És abban a szabályzatban, amelyet az életében meg nem alakult szerzet, a kis testvérek számára készít, ott van többek közt az a mondat is: Kötelességük a testvéreknek mindent megtenni az evangélium terjesztésére és a felebaráti szeretet erősítésére, ahol a szabály ellenkezik ezzel, ott a szabály ellenére.

A fehér marabunak hívják (marabuk a mohamedán papok), vagy a francia marabunak és mindenki testvérenek tekinti. Testvéri ház a háza. Vajon az én házam testvéri ház? Vagy csak olyan

mostohatestvéri és pogány ház? Mennyi ilyen van, ahol társbérlők vannak, vagy nagy családok élnek együtt! Halálosan szomorú dolog, hogy keresztény emberek, akik együtt laknak, ne tudjanak megférni. Egyetlen olyan eset sincs, hogy mindkét ember ne legyen hibás. És minél jobban azt gondolja valaki, hogy ő ártatlan, annál biztosabb, hogy ő a bűnös. Hogy a másik milyen, az az ő dolga meg az Istené. Teneked meg kell tenned, amit a szeretet parancsol.

Tanul, hogy tanítson. Tanulni kell nekem is, hogy segíthessek másokon, használhassak másoknak, szolgálhassak másokat. Elsősorban tanulni kell a hitemet, vallásomat. Hányszor kérdeznek erről vagy arról, ezek is, azok is – és milyen szégyen, ha nem tudok rá felelni, és milyen szörnyű, ha hibásan felelek! De nemcsak vallásos' ismeretünkről van itt szó. Mindenről, ami tudás. Az embernek, hogy úgy mondjam, a tekintélye követeli ezt, ha keresztény. Nem hogy tekintély legyünk önmagunk előtt, hanem hogy gondolkodóba ejtsük azokat az embereket, akikkel érintkezünk, és hallgassanak ránk.

Beszélget az emberekkel. Hogy milyem beszélgetéseket folytat: íme egy adat rá. Egy nagyon szomorú francia közlegényhez írja a következő levelet: „Kedves barátom, ön azt mondotta nekem, hogy esténként szomorúság lepi meg, mert üresnek érzi az életet. Nem tudom, megengedik-e önnek, de keressen fel engem és töltse velem estéit. Addig maradhat itt nálam, amíg jól esik. Testvérként elbeszélgetünk az eseményekről, gyermekeiről és terveiről... Vagy arról, amit kíván és remél magának és azoknak, akiket önmagánál is jobban szeret. Ha mást nem is adhatok, megértő testvéri szívemhez mindig hozzáférhet.” – Hány emberrel érintkezünk mi is, akit esténként szomorúság lep meg, mert egyedül érzi magát! És talán nem tudunk mást tenni – hiszen segíteni olyan ritkán tud az ember -, mint hogy meghallgatjuk őket. Ne sajnáljuk azt az időt, amit a másokkal való beszélgetésre fordítunk, holott talán hasznosabb és jövedelmezőbb és előmenetelileg jobbnak látszó dolgokra fordíthatnánk... Nem fordíthatjuk jobbra, mint hogy mást meghallgassunk, másnak örömet szerezzünk, mást vigasztaljunk, másoknak jók legyünk, másoknak a szeretetébe tudjunk férközni.

De még egy szót sem szóltam Faucauld-ról, a hittérítőről. A hittérítőről aki, mint jeleztem, nem térített meg senkit. Holott azért ment az afrikaiak közé, hogy a keresztény vallásra vezesse őket. Életét tette rá az afrikaiak hittérítésére. Így írt: „Azt kérdezi, hogy kész volnék-e máshol, mint Beni-Abbeszben terjeszteni a szent evangéliumot. Ezért kész vagyok elmenni a világ végéig és élni az utolsó ítéletig. Egy más helyen azt mondja: „Az itteni nép megszentülése az én kezemben van. Megmenekülnek, ha én szent leszek.” Másutt: „Neked ajánlom egész lelkemből a tuaregek megtérését. Felajánlom neked értük az életemet.” De mikor hozzáfog a munkához, szembekerül a roppant nehézségekkel. Először is beleütközik a mohamedán bennszülöttek öntudatába, akik mélységesen lenézik a fehéréket, franciákat, mindenkit; alacsonyabb rendű lényeknek és hitetleneknek tartják őket, és kiirtják azokat a fajtájukbelieket, akik megkeresztelkednek. A mohamedánokat szinte lehetetlenség megtéríteni. Valaminek történni kell, ha át akarjuk alakítani őket, úgy, hogy befogadják az igét. Ezt vállalja ő: előkészíteni az igét, megmutatni, hogy kik vagyunk, hogy nem keli félni tőlünk.

A keresztények részéről, a franciák részéről is súlyos akadályai vannak a sikernek. „Hogy tudjuk megnyerni, egészen a magunkévá tenni, ezt a birodalmat? – kérdezi – Csak úgy, ha kiműveljük, és

azon dolgozunk, hogy lakosait erkölcsileg és szellemileg annyira felemeljük, amennyire csak lehet. Ha ezt meg tesszük, akkor 25, 50 vagy 100 év múlva a megtérésnek is elérkezik az ideje. De ha ezek a szerencsétlen muzulmánok egyetlen papot, sőt egyetlen igaz keresztényt sem látnak, hanem csak jogtalan, önkényes fosztogatókat és rossz példákat, hogyan várjuk el megtérésüket? Lehetséges-e egyáltalán, hogy ilyen körülmények között meg ne utálják vallásunkat? S miért ne válnának így nap-nap után elkeseredettebb ellenségeinkké?” És egy sötét jóslatot is kimond: „Ha nem változtathatjuk meg a bánásmódunkat a bennszülöttekkel, akkor ötven év múlva kikergetnek bennünket innen.”

A harmadik akadály, és talán legnagyobb nehézsége: az egyedüllét. Az az egyedüllét amelyet Názáretben úgy szeretett, de amelyről lemondott a küldetése kedvéért, most nagyon ránehezedik. Egész életén át folyton sürgeti a szerzetes és világi papokat, hogy szerezzenek neki társat, aki ministráljon neki és akivel együtt tudjon dolgozni. Úgy érzi, ha egyet vagy kettőt kapna, meg tudnának hódítani mindent. Hiába, egész életében maga marad. Egyik franciaországi útja alkalmával – egész afrikai tartózkodása alatt kétszer volt otthon rövid időre egy fiatal legény, egy breton ifjú szegődött hozzá, de amikor partra szállott Afrikában, beteg lett, úgyhogy Beni-Abbeszig már nem jutott el.

Mit tehet ilyen körülmények között a hittérítő? Először megpróbál rabszolgákat kiváltani. De ez nem járható út: annyi pénze nincsen. Egy másik dolog, amit tehet, és ezt ugyancsak megteszi: próbálja őket vallásilag nevelni úgy, ahogy lehet. Hirdeti az ún. természeti vallást, kereszténység nélkül. Halála után az asztalán, illetve aládáján, amely asztalául szolgált egy füzetet találtak: leveleket Musszához, jó barátjához, a tuaregek hercegéhez. Mi van ezekben a levelekben? Íme, pár szemelvény: „Szeresd Istent mindenekelőtt, terjes szívedből, minden erődből és egész lelkedből. – Isten iránt való szeretetedből szeresd az embereket is, mint önmagadat. – Amit magadnak kívánsz, ugyanazt cselekedd minden embernek. Soha ne tégy olyat másnak amit magadnak nem kívánsz. – Alázd meg magad bensődben, mert egyedül Isten nagy, és minden eltörpül mellette. A dölyfös ember esztelen, mert nem tudhatja, hogy az égbe jut-e, vagy a pokolba. – Isten mindent lát: legtitkosabb gondolatodat, szavaidat és cselekedeteidet is; ne felejtse ezt, és minden cselekedetednél ez lebegjen szemed előtt. Úgy hajtsd végre minden cselekedetedet, ahogyan halálod óráján vinnéd véghez. – A halál órája bizonytalan, ezért lelked mindig olyan állapotban legyen, amilyenben halálod óráján szeretnéd tudni. – Minden este vess számot magaddal, mit gondoltál, mit beszéltél, mit cselekedtél, és kérd Isten bocsánatát mindezért, amit rossznak találsz, mintha csak éjjel meg kellene halnod, és fordulj egész szíveddel Istenhez: Istenem, csak azt akarom, amit Te akarsz. Istenem, a Te akaratod szerint fogok cselekedni.”

Így tanítja a pogányokat. Mindezt egy noviciátusban is el lehetne mondani. És ezzel meg is tudja közelíteni őket.

Végül még egy sajátos, titokzatos, egészen különös mozzanat: a legtöbb, mondja, az, hogy általam jelen van az Úr Jézus. „Mit csinállok itt közöttük? A legnagyobb jó az, hogy itt-tartózkodással lehetővé teszem a szentségi Jézus jelenlétét közöttük. Igen, legalább egyetlenegy ember van itt Timbuktu és El-Golea közt, aki imádja és engeszteli Jézust.”

Így ír egy francia barátjának. Ebben olvad föl aztán egész hittérítése. Ott van, jelen van a Jézus, a többit bizzuk rá: ez az ő végső gondolata. Abban pedig, hogy nem tud társakat kapni, mint minden másban, megnyugszik: „Mindent megtettem, hogy munkatársaim legyenek. Ez volt mindenkor legfőbb vágyam. Hogy ezt csakugyan elérjem, azt hiszem legbiztosabb az önmegszentelés útját járnom. Ha megszerez, örülni fogok, és ha nem lesz meg, akkor is teljes lesz örömem.”

Íme Foucauld missziója. Íme itt a hittérítő, aki nem térít meg senkit – és itt vagyok én, aki tanulni akarok tőle. Nem kell elmennem Marokkóba vagy Hoggarba. Nemcsak az ország, hanem a város, a falu, a ház, amelyben lakom, a szoba, amelyben élek – mind missziós terület. Hány ember van – nézzek magam körül, akihez engem missziósnak küldött az Isten: csak szemem és szívem legyen ennek a küldetésnek a befogadására! „Megmenekülnek, ha én szent leszek.” Ezt sürgeti Foucauld atya. Hogy kik azok és hányan vannak, akiknek sorsa az én kezemben van, azt nem tudom. De megmenekülnek, ha én szent leszek. (Szenten persze jó keresztényt kell érteni és nem többet – de nem is kevesebbet.)

És a másik nagy gondolat: ha nem is tudok elérni semmit, tegyem amit Foucauld tett. Az Úr Jézus azon a missziós területen, abban a városban, faluban, házban, lakásban legyen jelen bennem. Bennem, aki magamhoz vettem. Az én testem van olyan érték, mint egy szentség ház; ha benne van az Úr Jézus, akkor pontosan ugyanolyan érték. Ha én az vagyok, akinek lennem kell, akkor bennem jelen van az Úr Jézus, és ha ő jelen van, bizzunk abban, hogy ő megteszi a többit.

Foucauld bízott, holott semmi sikere nem volt. Csakugyan, földi szemmel nézve nem volt sikere. De hát az Úr Jézus nem teljes sikertelenséggel végezte be pályáját? Teljesebb sikertelenséget nem is lehet elgondolni, mint a föltámadás előtti nagypéntek. Istennek megvolt a terve, hogyan következik be a siker. Imádság, jócselekedet azért, hogy sikerüljön valami: ez nem kereszténység, ebben van valami ószövetségi maradvány. Így valami üzletfélének tekinti az ember az imát és a jócselekedetet, amit az Istennek kötelessége viszonzni. A pogány mágia rejtőzik benne, hogy az ember szóval vagy tettel kikényszerítheti Isten kegyelmét. Ez mind nem keresztény dolog. Hogy mi a keresztény viselkedés, azt megtanulhattuk Elisabeth Leseurtól. Imádkozni valamiért egészen bizonyosan nem lesz improduktív. Hogy hol, mikor, milyen formában használja föl az Isten, az rajta áll. Azt alázattal el kell fogadni. De hogy kárba nem vész, egész biztos, és egészen biztos, hogy részem lesz a jóban, ami létrejön.

Végignéztük Isten négy utasának a pályáját. Négy utat villantott fel, ragyogtatott föl előttünk ez a négy elmélkedés. Hiszem, hogy a legtöbben megtalálhatták a négy közül valamelyikben a maguk példaképét, a maguk mintáját. Aki tisztában van útjával, adjon érte hálát az Istennek, és menjen rajta. És aki netalán még nem találta meg a magáét, annak is, azt gondolom, segít ezeknek a példája arra, hogy megkérdezze Istentől: hogyan, milyen formában induljon az Isten felé, és megkapja Tőle a választ. De rögtön el kell kezdeni, és nem engedni addig, amíg meg nem találta.